

Evlendirme Memurunun Yetkisinin ve Ayırt Etme Gücünden Yoksunluğunun Evliliğin Geçerliliğine Etkisi^(*)

The Effect of the Registrar's Authority and Lack of Mental Capacity on the Validity of the Marriage

Dr. Öğr. Üyesi Sarp GÜMÜŞ^(**)

Öz:

Çalışmamızda, evlendirme memurunun yetkisinin ve özellikle ayırt etme gücünden yoksun olmasının evliliğin geçerliliğine etkisi Türk Medeni Kanunu, Nüfus Hizmetleri Kanunu ve Evlendirme Yönetmeliği hükümleri çerçevesinde incelenmiştir. Öncelikle, evliliğin kurulması ile geçerliliği arasındaki ayrımın ortaya konması tarafların evlenme iradelerini yetkili evlendirme memuru önünde açıklamalarının evliliğin asıl kurucu unsuru olduğunun ifade edilmesi gerekir. Çalışmamızda, evlendirme memurunun hiç yetkisinin bulunmaması ile yetki alanı dışında işlem yapması halleri ayrı ayrı değerlendirilmiş; öğretilerdeki görüşler ve Yargıtay kararları karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Özellikle tarafların iyiniyetli olmalarının evliliğin geçerliliğine etkisi tartışılmıştır.

Bunun yanında, evlendirme memurunun ayırt etme gücünden geçici veya sürekli şekilde yoksun olması halinde evliliğin akıbeti üzerinde durulmuştur. Öğretilerde yer alan bazı görüşler, memurun ayırt etme gücünden mahrum olmasının evliliği yoklukla malul hale getireceğini savunmaktadır. Çalışmada ise evlendirme memurunun iradesinin evlenmenin kurucu unsuru olmadığı, evliliğin tarafların olumlu irade açıklamalarıyla kurulduğu, memurun beyanı ve nüfus kayıtlarına yapılan tescilin açıklayıcı nitelik taşıdığı savunulmuştur. Bu nedenle, memurun ayırt etme gücünden yoksun olmasının tek başına evliliğin yokluğu sonucunu doğurmayacağı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak memurun yetkisiz olması veya tarafların evlenme iradelerinin hiç bulunmaması halinde evliliğin yok hükmünde sayılması gerektiği ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Evliliğin Kurulması, Evliliğin Geçerliliği, Evlendirme Memuru, Ayırt Etme Gücü.

^(*) Makale hakem denetiminden geçmiştir.

Makale Geliş Tarihi: 15.05.2026 - Makale Kabul Tarihi: 17.07.2026.

^(**) Başkent Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk Anabilim Dalı, Doktor Öğretim Üyesi, Ankara - Türkiye,

E-posta: dr.sarpgumus@gmail.com,

Orcid: 0000-0003-1105-8833.

Abstract:

This study examines the effect of the marriage registrar's authority and, in particular, the lack of discernment capacity on the validity of marriage within the framework of the Turkish Civil Code, the Population Services Law, and the Marriage Regulation. First, the distinction between the establishment and validity of marriage is clarified, and it is emphasized that the declaration of intent before an authorized marriage registrar constitutes one of the constitutive elements of marriage. The study separately evaluates situations in which the marriage registrar has no authority at all and those in which the registrar acts outside the territorial scope of authority. Doctrinal opinions and decisions of the Court of Cassation are comparatively analyzed, especially regarding whether the good faith of the parties affects the validity of marriage.

Additionally, the study focuses on the legal consequences of a marriage registrar being temporarily or permanently deprived of discernment capacity during the marriage ceremony. Certain doctrinal opinions argue that such a deficiency renders the marriage null and void. However, this study argues that the will of the marriage registrar is not a constitutive element of marriage; rather, marriage is established by the mutual declarations of intent of the parties. The declaration of the registrar and the registration in the civil registry are considered merely declaratory in nature. Therefore, the lack of discernment capacity of the marriage registrar alone should not result in the nonexistence of marriage. Nevertheless, where the registrar lacks legal authority or where the parties' intent to marry is absent, the marriage should be deemed null and void.

Keywords:

Establishment of Marriage, Validity of Marriage, Marriage Registrar, Capacity to Contract Marriage.

GİRİŞ

Evlenme, bir kadın ve bir erkeğin usulüne göre yetki verilmiş bir memur önünde bir aile kurmak amacı ile yapmış oldukları medenî hukuk sözleşmesini ifade eder. Evliliğin kurulabilmesi için farklı cinsiyetteki tarafların olumlu yönlerdeki evlenme isteklerini yetkili evlendirme memuru önünde açıklamaları lazımdır. Böylelikle evlenme, resmi bir merasime tabi tutulmuş olmakla birlikte bu resmi merasim, yetkili evlendirme memuru tarafından yürütülür. Gerek 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu (TMK), gerek 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu (NHK) gerekse 07/11/1985 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan Evlendirme Yönetmeliği, evlendirme memurunun yetkilendirilmesi işlemi ve evlendirme merasimine yönelik hükümler ihtiva eder.

Tarafların evlenme yönünde bir irade beyanı olmaması halinde böyle bir akdin kurulduğundan bahsedilemeyeceğinden ilgili evlenme, aile kütüklerine tes-cil edilse dahi yok hükmündedir. Ne var ki, mevzuatta evlendirme memurunun ayırt etme gücünün varlığına ve bunun evlenmenin kurulmasına yahut geçerliliğine etkisine yönelik bir değerlendirme yapılmadığı gibi evlendirme memurunun “yetkisi” kavramı üzerinde de yetkilendirme işlemine ilişkin şekli birtakım düzenlemeler hariç hiç durulmamıştır. Çalışmamızda, evlendirme memurunun yetkisinin hukuki niteliği itibariyle ne olduğu ve bu yetkinin evlilik üzerindeki etkisi ile evlendirme memurunun usulüne uygun olarak yetkilendirilmiş olmasına rağmen evlendirme işlemi sırasında ayırt etme gücünden mahrum olması halinde evliliğin akıbetinin ne olacağı meselesi üzerinde durulacaktır.

I. GENEL OLARAK EVLİLİĞİN KURULMASI VE GEÇERLİLİĞİ

A. Evliliğin Kurucu Unsurları

İlk olarak belirtmek gerekir ki, bir evliliğin kurulması ile geçerliliği birbirinden farklı kavramlardır. Evliliğin kurulması, kurucu unsurların; geçerliliği ise geçerlilik unsurlarının varlığı ile sağlanır¹. Kurucu unsurlardaki herhangi bir eksiklik evliliğin yokluğu sonucunu doğururken, geçerlilik unsurlarındaki eksiklik, eksik olan unsurun ne olduğuna göre evliliğin mutlak veya nisbi butlanı sonucunu doğurur².

Evliliğin kurucu unsurları, kanunda sayılmış değildir. Bununla birlikte, evliliğin bir hukuki işlem, hatta bir medenî hukuk sözleşmesi olduğu gözetildiğinde³, evlilikteki ilk ve en önemli kurucu unsurun taraf iradelerinin varlığı olduğunu söylemek gerekir. Gerçekten de TMK m. 142 hükmünde yer alan: “*Evlenme, tarafların olumlu sözlü cevaplarını verdikleri anda oluşur.*” ifadesi de bu hususu doğrulamaktadır. Yani, evliliğin kurulması için her şeyden önce tarafların evlenmeye yönelik iradelerinin bulunması gerekir. Bununla birlikte, tarafların bu yöndeki iradelerini alelade bir yerde veya alelade kimseler önünde açıklamalarına izin verilmemiştir. Evliliğin kurulması için aranan ikinci şart olarak değerlendirebileceğimiz bu şart, tarafların evlenme yönündeki iradelerini yetkili evlendirme memuru önünde açıklamış olmalarıdır.

¹ Kurucu unsurlar ve geçerlilik unsurları hakkında bkz. Jale Akipek, Hükümsüzlük Nazariyeleri Karşısında Türk Medeni Kanununun Sistemi, Ankara 1953, s. 2.

² Mustafa Dural/Tufan Ögüz/Mustafa Alper Gümüş, Türk Özel Hukuku Cilt III: Aile Hukuku, İstanbul 2025, P. 371; Mehmet Erdem/Aslı Makaracı-Başak, Aile Hukuku, Ankara 2022, s. 69; Turgut Akın-türk/Derya Ateş, Türk Medeni Hukuku (Aile Hukuku) İkinci Cilt, İstanbul 2020, s. 203-204; Cem Baygın/Ahmet Nar, Medeni Hukuk Dersleri-II Aile Hukuku, Ankara 2025, s. 86.

³ Evlenmenin hukuki niteliği, öğretilerde tartışmalıdır. Bu doğrultuda iki farklı ana görüş bulunmaktadır. Öğretilerde baskın görüş, evlenmenin bir aile hukuku sözleşmesi olduğu yönündeyken bir başka görüş, tarafların evliliğin hükümlerini kararlaştırmakta ve değiştirmekte özgür olmadıklarını ve eşlerin ancak kanunen düzenlenen evlilik statüsüne girmek hususunda iradelerini açıkladıklarını ileri sürerek evlenmenin bir şart tasarruf olduğunu kabul etmektedir. Öğretilerde baskın görüşü savunan yazarlar için bkz. Süleyman Yılmaz, Medeni Hukuk (Aile Hukuku) - Cilt III, Ankara 2023, s. 95; Selahattin Sulhi Tekinay, Türk Aile Hukuku, 7. B., İstanbul 1990, s. 65; Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Türk Medeni Hukuku (Aile Hukuku) - Cilt 2, Ankara 1956, s. 51; Bülent Köprülü/Selim Kaneti, Aile Hukuku, 2. B., İstanbul 1989, s. 63; Bilge Öztan, Aile Hukuku, 6. B., Ankara 2015, s. 64; Erdem/Makaracı-Başak, s. 49; Akıntürk/Ateş, s. 61. Yargıtay'ın da evlenmenin bir medeni hukuk sözleşmesi olduğu yönündeki kararları için bkz. YİBK, T. 14.06.1965, RG. 15.07.1965 - S. 12049; YİBK, T. 13.12.1985, RG. 09.01.1986 - S. 18983. İkinci görüşü savunan yazarlar için bkz. Ferit Saymen/Halid Elbir, Türk Medeni Hukuku (Aile Hukuku) Cilt III, İstanbul 1957, s. 70. Alman hukukunda da evliliğin bir medeni hukuk sözleşmesi olduğu ve bir devlet işlemi (idari işlem) olmadığı ifade edilmektedir. Bu doğrultuda nişanlılar tarafından yapılan irade açıklamalarının yalnızca birbirleriyle evlenme yönünde olduğu ve bu açıklamaların evlendirme memuruna değil, karşı tarafa yöneltilmiş bulunduğu, evlendirme memurlarının ise yalnızca “zorunlu tanık” olarak değerlendirilebileceği hakkında bkz. Charlotte Wendland, “Die Form der Eheschließung in einer pluralistischen Gesellschaft”, Archiv für die civilistische Praxis (AcP), 225 (2025), s. 224-225.

Ayrıca, bazı ülkelerin aksine ülkemizde eşcinsel evlilik yasal olmadığından, kurulmuş bir evlilikten söz edebilmek için diğer şartların yanı sıra evlenmek isteyen kimselerin farklı cinsiyetten kimseler olmaları da gereklidir.

Evliliğin kurucu unsurlarından herhangi birine aykırılık veya bu kurucu unsurlardan birinin dahi eksik olması, ilgili evliliği yoklukla malul hale getirir⁴. Bir diğer deyişle, kurucu unsurları eksik olan bu evlilik, hukuk âleminde hiç doğmamış olup herhangi bir hüküm ve sonuç da doğurmaz.

B. Evliliğin Geçerlilik Unsurları

Evliliğin geçerlilik unsurları ise tarafların evlenme ehliyetini haiz olması, taraflar arasında kanunda öngörülen evlenme engellerinin bulunmaması, tarafların iradelerinin sıhhatli olması ve detayları Evlendirme Yönetmeliği'nde düzenlenen evlenmenin şekli şartları olarak dört farklı kategoride sınıflandırılabilir.

Evlenme ehliyeti, özellikle evlenme yaşı ve ayırt etme gücünün bulunması ile gereken durumlarda yasal temsilcinin izninin alınması ile ilgili bir kavramdır. Evlenme ehliyetinin ilk görünümü, evlenmek isteyen kişilerin yaşıyla ilgilidir. Bindirdiği üzere, hukukumuzda olağan evlenme yaşı, on yedi yaşın doldurulmasıdır (TMK m. 124). On yedi yaşını dolduran bir kişi, yasal temsilcilerinin rızası ile evlenebilir (TMK m. 126). Bununla birlikte bir kişi, on yedi yaşını doldurmamış olmakla birlikte on altı yaşını doldurmuşsa ve evlenmesi için olağanüstü bir durum veya çok önemli bir neden varsa, hâkimden evlenmesine izin verilmesini isteyebilir (TMK m. 124). Bu halde hâkim, olanak buldukça küçüğün yasal temsilcisini dinler ve takdir hakkını kullanarak olağanüstü bir sebebin varlığına kani olursa, o kişinin evlenmesine izin verebilir⁵. Evlenme ehliyetinin diğer bir

⁴ Evlenmenin yokluğu, evlenmenin butlanından farklı olarak kanunda düzenlenmemiş olmasına rağmen öğretilde ve yargı kararlarında kurucu unsurların eksikliğinden hareketle bu unsurlar yoksa veya bunlara aykırı hareket edilmişse bir evliliğin hukuk dünyasında hiç var olmadığı ifade edilmiştir. Bkz. Akıntürk/Ateş, s. 204; Dural/Öğüz/Gümüş, P. 373-426; Erdem/Makaracı-Başak, s. 70 vd.; Köprülü/Kaneti, s. 95; Baygın/Nar, s. 87. Y. 2. HD., E. 2003/16618, K. 2004/183, T. 13.01.2004; Y. 2. HD., E. 2014/17966, K. 2014/25724, T. 15.12.2014; Kazancı İçtihat Bilgi Bankası.

⁵ On altı yaşını dahi doldurmamış bir küçüğün her nasılsa evlenmiş olması halinde bu evliliğin akıbetinin ne olacağı da tartışmalıdır. Yargıtay, 2011 senesinde verdiği bir kararda: "... Evleneceklerin evlenme yaşını (TMK 124) doldurmuş olmaları, evlendirmeye yetkili memur önünde irade beyanı gibi geçerli bir evlenmenin aslı ve kurucu unsurudur. Aktin kurucu unsurlarındaki noksanlık evlenmenin yokluğu sonucunu doğurur. Evlenme tarihinde davacı E.; on beş yaşını doldurmamış, hakim tarafından izin verilebilecek on altı yaşını dahi tamamlamamıştır. (TMK m. 124/2) Bu durumda yapılan evlenme akdi, butlanla sakat değil, yok hükmünde olur. (2. HD'nin 14.04.2003 tarihli 2003/4315-5370 sayılı, 30.10.2006 tarihli 2006/6049-14441 sayılı kararları). Öyleyse evlenmenin yokluğunun tespitine karar verilmesi gerekirken, iptal hükmünün kurulması da usul ve yasaya aykırı olmuştur..." ifadeleriyle tarafların yaşının da kurucu bir unsur olduğuna hükmederek evliliğin yok hükmünde olduğuna hükmetmiştir. Bu karar öğretilde eleştirilerek hukuki işlemin geçerli olması için gerekli bütün unsurların kurucu unsur olarak kabul edilemeyeceği, böyle bir durumda evliliğin ayırt etme gücünden yoksunluk sebebiyle mutlak butlan yaptırımına tabi

görünümü ise evlenecek tarafların ayırt etme gücüdür. Kanuna göre, ayırt etme gücüne sahip olmayanlar hiçbir şekilde evlenemezler (TMK m. 125). Evlenme ehliyetinin görünümleri ile ilgili olarak son değinilmesi gereken husus, evlenecek kişinin kısıtlı olması halidir. Eğer evlenecek kişi kısıtlıysa, yasal temsilcisinin de bu evliliğe rıza göstermesi gerekir (TMK m. 127).

Evliliğin geçerliliği değerlendirilirken incelenmesi gereken bir diğer husus ise evlenme engelleridir. Kanunda, evlenme engelleri kesin ve kesin olmayan evlenme engelleri şeklinde ikili bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Yasak derecede hısımlık (TMK m. 129), mevcut evlilik (TMK m. 130) ve akıl hastalığı (TMK m. 133) kesin bir evlenme engeliyken; kadınlar için öngörülen bekleme (iddet) süresi (TMK m. 132) ve eşlerde 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu m. 123-124 hükümlerinde zikredilen birtakım bulaşıcı hastalıkların varlığı ise kesin olmayan evlenme engelleridir⁶.

Tüm bunların yanı sıra, evlenecek tarafların evlenme töreni sırasında iradelerinin fesada uğramamış olması da lazımdır. Bu konuda TMK, çeşitli hükümlerinde (m. 149, 150 ve 151) iradesi fesada uğrayan tarafın yanılma, aldatma veya korkutma sebeplerine dayanarak evliliği iptal etme hakkı tanımıştır.

Evliliğin geçerliliği ile ilgili incelenmesi gereken son husus, evlenmenin şekli şartlarıdır. Bu hususta gerek TMK (m. 134-144) gerekse Evlendirme Yönetmeliği, evlenme başvurusu ve törenine ilişkin birçok hüküm ihtiva etmektedir. Evlenmenin şekli şartları olarak adlandırılabilir bu düzenlemeler, evlenmek isteyen kimselerin izlemesi gereken başvuru prosedürü ile evlenme töreninin yapılma şeklini düzenler. Bu düzenlemelerde evlenme başvurusunun nereye yapılacağı ve başvurunun şekli, başvuruya eklenmesi gereken belgelerin neler olduğu, başvurunun incelenmesi, başvurunun reddi halinde buna itiraz, evlenmeye izin belgesi, evlenme töreninin yapılması ve törenin şekline ilişkin hususlar ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

tutulması gerektiği savunulmuştur. Bkz. Erdem/Makaracı-Başak, s. 70, dpn. 100. Bu konu hakkında ayrıca bkz. A. Dilşad Keskin, "Küçük Yaşta Evlenmenin Müeyyidesi. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2011, 15(4), s. 65-83.

⁶ İlgili kanunun 123'üncü maddesi: "*Frengi, belsoğukluğu ve yumuşak şankr ve cüzzama ve bir marazı aklıye müptela olanların evlenmesi memnudur. Bu hastalıklar usulü dairesinde tedavi edilip sirayet tehlikesi geçtiğine veya şifa bulduğuna dair tabip raporu imza olunmadıkça musapların nikâhları aktolunamaz*" hükmünü; 124'üncü maddesi ise: "*İlerlemiş sâri vereme musap olanların nikâhı altı ay tehir olunur. Bu müddet zarfında salah eseri görülmezse bu müddet altı ay daha temdit edilir. Bu müddet hitamında alakadar tabipler her tarafa bu hastalığın tehlikesini ve evlenmenin mazarratını bildirmeğe mecburdur*" hükmünü ihtiva etmektedir. Öğretide, kanunun kaleme alındığı 1930 yılındaki birtakım hastalıkların tedavileri net bir şekilde bulunmuş olmasına rağmen hala evlenme engeli olarak sayılmasının çok da öneminin kalmadığı, buna karşılık AIDS gibi hastalıkların bir evlenme engeli olarak düzenlenmesinin daha isabetli olacağı savunulmaktadır. Bkz. Erdem/Makaracı-Başak, s. 62; Akıntürk/Ateş, s. 82.

Bir evlenmenin yukarıda zikredilen şartlardan birini taşıyor olması halinde, bu evlilik kurulmuş olsa da geçerliliğinden söz edilemez. Evliliğin geçerliliğine etki eden bu sebeplerden bazıları kanunumuzda bir mutlak butlanı sebebi (TMK m. 145) olarak sayılmışken bazıları nisbi butlan sebebi olarak değerlendirilmiş ve bu doğrultuda taraflardan birine veya her ikisine birden yahut durumun niteliğine göre Cumhuriyet Savcısı ve ilgililere dava açma hakkı tanınmıştır. Bununla birlikte, TMK m. 155 hükmü uyarınca yetkili memur önünde yapılmış olmak kaydıyla evlenmenin diğer şekli şartlarını taşımayan bir evliliğin butlanına karar verilemeyeceği gibi, TMK m. 156 hükmü uyarınca bir evliliğin hâkim tarafından butlanına karar verilmeye kadar o evlilik, geçerli bir evliliğin hüküm ve sonuçlarını doğurur.

Evliliğin kurulması ve geçerliliği arasındaki fark da temel olarak burada ortaya çıkmaktadır. Nitekim evliliğin kurucu unsurlarındaki herhangi bir eksiklik neticesinde yok hükmünde sayıldığı hallerde, aslında yokluğun tespiti için dava açmaya dahi gerek olmaksızın evliliğin hiçbir hüküm ve sonucunun doğmadığı söyleniyorken⁷, evliliğin geçerlilik unsurlarındaki bir eksiklik, o evliliğin dava açılıp hâkim tarafından butlanına karar verildiği ana kadar geçerli bir evliliğin hüküm ve sonuçlarını doğurur⁸.

⁷ Bununla birlikte, yokluğun tespiti için dava açılabilmesi yönünde bkz. Dural/Öğüz/Gümüş, P. 418-419; Erdem/Makaracı-Başak, s. 74; Akıntürk/Ateş, s. 207; Baygın/Nar, s. 91.

⁸ YHGK, E. 2011/7-695, K. 2011/673, T. 02.11.2011: “*Borçlar Hukukumuzda, hukuki işlemlerin geçerlilik şartlarından, kamu düzenini ilgilendirecek düzeyde olanların eksikliği halinde, anılan işlemin butlanından söz edilir ki, bu durum işlemin kendiliğinden ve baştan itibaren (geçmişe etkili olarak) geçersiz olmasına, hiç bir hüküm ve sonuç doğuramamasına yol açar. İşlemin geçersiz olması için herhangi bir dava açmaya gerek bulunmayıp, işlem taraf iradesi ile yahut belirli bir sürenin geçmesiyle de geçerlilik kazanmaz. Ancak taraflar isterlerse işlemin batıl olup olmadığını bir tespit davası ile tespit ettirebilirler. Öte yandan, kural olarak mahkeme herhangi bir işlemin batıl olduğunu tespit ederse, bu karar ileriye etkili (ex nunc) olduğu kadar geçmişe de etki eder (makale de şamil olur). Yani böyle bir işlem hiç bir zaman yapılmamış sayılır. Ne var ki, “Aile Hukuku”nda, “Borçlar Hukuku”ndaki bu kuraldan ayırık ve özel bir düzenleme getirilmiştir. Şöyle ki: Geçerli şekilde kurulmayan evlilikler yok hükmündedir. Buna karşılık butlan hallerinde evlilik kurulmuştur ama geçerli bir şekilde kurulmamıştır. Geçersiz şekilde kurulan evlilik kendiliğinden sonlanmamaktadır. Bunun için mutlaka bir mahkeme kararı gereklidir. Öteki deyişle, evlenmenin batıl olduğu hallerde evlenme, bu geçersizliğe rağmen kurulmuştur; sonradan bir dava ile ortadan kaldırılmadıkça varlığını sürdürür. Batıl bir evlilik, hâkim kararı ile ortadan kaldırılıncaya kadar, geçerli bir evliliğin doğurduğu hukuki sonuçları tümüyle doğurur. Görüldüğü üzere, evlenmenin butlanı bu yönüyle Borçlar Hukukuna tabi işlemlerinin butlanından açıkça ayrılmaktadır. Öte yandan, hâkimin evlenmenin butlanına karar verebilmesi için bu hususta dava hakkına sahip olan kimselerin butlan davası açmış olmaları şarttır. Burada hâkim, Borçlar Hukuku işlemlerinin butlanında olduğu gibi açılmış olan başka bir davada evlenmenin butlanını gerektirecek sebeplerin varlığını tespit etse bile, bunları kendiliğinden (re’sen) gözетerek butlana hükmedemez.”: Kazancı İçtihat Bilgi Bankası.*

II. EVLENDİRME MEMURUNUN YETKİSİ VE EVLİLİĞİN GEÇERLİLİĞİNE ETKİSİ

A. Evlendirme Memuru Olabilecek Kişiler

Türk Medeni Kanunu m. 141 vd. hükümleri, evlenmenin yetkili memur önünde yapılması gerektiğini düzenlemiştir. Evlendirme memurunun kim olacağı, gerek TMK, gerek 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu (NHK) gerekse Evlendirme Yönetmeliği'nde düzenlenmiştir. TMK m. 134/II hükmüne göre evlendirme memuru, belediye bulunan yerlerde belediye başkanı veya bu işle görevlendirilecek memur; köylerde ise muhtardır. Evlendirme memuru olabilecek kişiler, NHK m. 22 hükmü ve ona paralel olarak düzenlenen Evlendirme Yönetmeliği m. 7 hükmünde de TMK m. 134/II hükmündeki şekliyle sayılmıştır. Buna ek olarak, bu ilgili hükümlerde İçişleri Bakanlığı'nın, il nüfus ve vatandaşlık müdürlüklerine, nüfus müdürlüklerine, il ve ilçe müftülüklerine⁹ ve ilgili dış temsilciliklere evlendirme memurluğu görev ve yetkisi verebileceği düzenlenmiştir.

Bununla birlikte, NHK m. 22/II ve Evlendirme Yönetmeliği m. 7/II hükümlerine göre evlenmek isteyenlerden birinin yabancı olması halinde evlendirmeye, yalnızca belediye evlendirme memurlukları ile nüfus müdürleri yetkilidir.

Türk vatandaşlarının yurt dışında yapacağı evliliklerle ilgili olarak ise Evlendirme Yönetmeliği m. 10 hükmüne göre yurt dışındaki mahalli mevzuatın kabul etmiş olması şartı ile evlendirme memurluğu yetki ve görevi; yurt dışında, bu yetkinin mahalli mevzuat ile tanınması ve eşlerden ikisinin de Türk vatandaşı olması halinde misyon şefi olan büyükelçi ve başkonsolosun yanı sıra Dışişleri Bakanlığının konsolosluk işlerini yürütmek amacıyla yetki vereceği görevlilere aittir. Ne var ki, fahri konsolos ve fahri başkonsolosların evlendirme yetkisi yoktur.

⁹ Müftülüklere resmi nikâh kıyma yetkisi, 19 Kasım 2017 tarihli 7039 sayılı Kanun ile 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'nda yapılan değişiklikle verilmiştir. İlgili değişiklikle Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 22'nci maddesine "il ve ilçe müftülükleri" ibaresi eklenmiştir. Bu değişik üzerine İçişleri Bakanlığı, 28 Kasım 2017 tarihinde Evlendirme Yönetmeliği'nde değişiklik yaparak yönetmeliği kanuna paralel hale getirmiştir. Sonrasında ise Diyanet İşleri Başkanlığı, 1 Şubat 2018 tarihinde "Resmi Nikah Hakkında Genelge" yayımlayarak Türk Medeni Kanunu, Nüfus Hizmetleri Kanunu ve Evlendirme Yönetmeliği'nde yer alan düzenlemelerle paralel bir şekilde müftülüklere yapılacak başvurular ve izlenecek usulleri göstermiştir. İlgili durum, kamuoyunda ve hukukçular arasında tartışmaya neden olmuş, müftülüklere evlendirme yetkisi verilmesini öngören düzenlemenin Anayasa'nın 2'nci maddesinde yer alan laiklik ilkesine, 10'uncu maddesindeki eşitlik ilkesine, 24'üncü maddesindeki din ve vicdan hürriyetine, 90 ve 136'ncı madde hükümlerine ve medeni nikahı Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülemeyecek inkılap kanunları arasında sayan 174'üncü maddeye aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası açmıştır. Anayasa Mahkemesi, 06 Aralık 2018 tarihli kararıyla bu iptal talebini reddetmiştir. Konuyla ilgili tartışmalar bir yana, ilgili kanuni değişiklikler akabinde hukukumuzda il ve ilçe müftülükleri ile bunların görevlendirecekleri kişiler, kanunen resmi nikah kıymaya yetkili evlendirme memurlarından sayılmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Sezgin Baş/Seda Baş, "Müftülere Evlendirme Yetkisi Verilmesinin Anayasalılığı Sorunu", (Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2021, C. 11, S. 2, s. 1416-1466).

Ayrıca, NHK m. 24 ve Evlendirme Yönetmeliği m. 11 hükümlerine göre yurt dışında Türk vatandaşı kadın ve erkek veya bir Türk vatandaşı ile bir yabancı, bulundukları ülkenin evlendirmeye yetkili makamları huzurunda evlenebilirler ve bu evlenme, Türk mevzuatına aykırı olmaması şartıyla Türkiye’de de geçerlidir. Böyle bir halde evlendirme bildiriminin, eşlerin ikisi de Türk vatandaşı ise erkek tarafından, eşlerden sadece birisi Türk vatandaşı ise Türk vatandaşı olan eş tarafından, yabancı yetkili makamdan alınacak belgenin evlendirme tarihinden itibaren en geç otuz gün içerisinde en yakın Türk konsoloslughuna verilmesi veya gönderilmesi suretiyle yapılması zorunludur. Eğer evlenmenin yapıldığı yerde ve yakınında Türk Konsoloslughu yoksa bu takdirde bildirim, yabancı yetkili makamdan alınan resmi belgenin yurt içinde Türkçeye çevrilip Dışişleri Bakanlığınca onandıktan sonra Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlughüne veya ilgili nüfus idaresine verilmesi suretiyle yapılır¹⁰.

B. Evlendirme Memurunun Yetkisinin Evliliğin Akıbetine Etkisi

1. Evlendirme Memuru Gibi Davranan Kimsenin Yetkisinin Hiç Bulunmaması

Taraflar, evlenmeye yönelik iradelerini yetkili olmayan bir kişi önünde açıklarlarsa ortada bir evliliğin varlığından söz edilemez. Evliliğin evlendirmeye yetkili memur önünde yapılması, evliliğin kurucu bir şartı olduğundan böyle bir halde o evlilik yok hükmündedir¹¹.

Bununla birlikte, tarafların bu kimsenin yetkili olmadığını bilmiyor veya bilebilecek bir durumda olmamasının evliliğin kurulmasına veya geçerliliğine etki edip etmeyeceği, yani tarafların iyiniyetinin bu yönde etkisinin olup olmayacağı, öğretilerde tartışmalıdır.

Öğretilerde bir grup yazar, tarafların evlendirme memuru gibi davranan kimsenin yetkili olmadığını bilmiyor veya bunu bilebilecek durumda da olmadıkları hallerde,

¹⁰ Yönetmelikte bu bildirim sürelerine uyulmaması halinde evliliğin akıbetinin ne olacağı düzenlenmemiştir. Yargıtay uygulamasında yurtdışındaki Türk vatandaşlarının evlenmelerinin Türkiye’de geçerli sayılabilmesi için bu bildirimin yapılmasının zaruri olmadığı, TMK uyarınca evliliğin mümkün olması halinde evliliğin de geçerli sayılacağı kabul edilmektedir. Bkz. Y. 2. HD., E. 2008/3494, K. 2012/1614: Kazancı İçtihat Bilgi Bankası; Y. 2. HD., E. 2023/141, K. 2021/8121: Kazancı İçtihat Bilgi Bankası. Biz de ilgili bildirimin yapılmamış olmasının evliliğin geçersizliği sonucunu doğurmayacağı kanaatindeyiz. Ne var ki böyle bir halde Türkiye’de tanınmamış ve tescil edilmemiş bu evlilik sebebiyle evlenen kişiler bekar olarak görüldüğünden miras, sosyal güvenlik vb. sorunların doğması çok muhtemeldir. Ayrıca bildirim yükümlülüğünü süresi içerisinde yerine getirmeyenlere idari para cezası da uygulanır.

¹¹ Yetkili evlendirme memuru önünde yapılmayan evliliklerin kural olarak yalnızca bir fiili birleşme olduğu yönünde bkz. Abdurrahman Savaş, “Evliliğin Yokluğu”, (Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2000, C. 8, S. 1-2, s. 121-140), s. 125; Aydın Zevkililer/Beşir Acabey/Emre Gökyayla, Medeni Hukuk Giriş Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, Aile Hukuku, 6. B., Ankara 2000, 923-924; Dural/Öğüz/Gümüş, P. 408; Erdem/Makaracı-Başak, s. 70; Akıntürk/Ateş, s. 205; Baygın/Nar, s. 90; Öztan, s. 574.

yani taraflar iyiniyetlilerse, evlendirmenin geçerli olduğunu savunmaktadır¹². Bu görüşü savunan yazarlar, tarafların iyiniyetini ön plana çıkararak evlendirme memuru yetkisiz olsa bile, taraflar arasındaki evliliğin geçerli olacağını belirtmektedir.

İkinci bir görüşe göre, burada evliliğin aile kütüğüne tescil edilip edilmediği incelenmeli, evlendirme memuru gibi görünen yetkisiz kimse her nasılsa ilgili evliliği tescil ettirdiyse, o evliliğin yokluğuna karar verilmemelidir¹³.

Üçüncü bir görüş ise, her iki görüşün de hukuki dayanaktan yoksun olduğunu ileri sürmüştür¹⁴. Bu görüşe göre, tarafların iyiniyetli olup olmamaları böyle bir halde önemli değildir; zira tarafların iyiniyetleri ancak kanunun bu konuda iyiniyete sonuç bağladığı hallerde hüküm ifade eder. Oysaki kanunda tarafların iyiniyetine bu alanda sonuç bağlayan herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu görüşü savunan yazarlar ayrıca, evlendirme memuru gibi davranan bir kimse-nin evlenmeyi tescil ettirse bile bu evlenmenin yine de geçerli olmayacağını, zira tescilin zaten açıklayıcı bir tescil olduğunu ve öte yandan ilgili tescilin yolsuz bir tescil olduğunu, dolayısıyla yetkili olmadığı halde yetkiliymiş gibi davranan kim-seler önünde yapılan evliliklerin yok hükmünde olduğunu, sadece yokluğu ileri sürmenin TMK m. 2 hükmündeki anlamıyla dürüstlük kuralına aykırı düşeceği hallerde bunun ileri sürülemeyeceğini ifade etmektedirler.

Kanaatimize göre, üçüncü görüşe üstünlük tanımak gerekir. Zira evlendirme memurunun yetkili olması, evliliğin kurucu unsurlarından birini teşkil ettiğinden bu yetkinin bulunmuyor oluşu, evliliğin yokluğu sonucunu doğurmalıdır. Tarafların bu

¹² Tekinay, s. 110; Öztan, s. 322; Dural/Öğüz/Gümüş, P.412; Akıntürk/Ateş, s. 206; Köprülü/Kaneti, s. 79. Bu görüş, Alman hukukunda da ileri sürülmüştür. Ne var ki Alman hukukunda Türk hukukundan farklı olarak bu konuda bir düzenleme bulunduğundan (BGB § 1310 Abs. 2) bu görüşün kanuni bir dayanağı bulunur. İlgili düzenlemeye göre görünüşte evlendirme memuru (*Scheinstandesbeamter*) önünde yapılan evlenmeler, evlenme siciline tescil de edildiye tarafların güveni korunarak evliliğin evlendirme memuru önünde kurulduğu kabul edilmiştir. Alman hukukundaki *Scheinstandesbeamter* kurumu hakkında detaylı bilgi için bkz. Sabine Engelhardt, "Die fehlerhafte Ehe nach der Neuregelung durch das Eheschließungsrechtsgesetz 1998", Dissertation -Humboldt-Universität zu Berlin, s. 185; Matthias Müller, "Die Heilung von formellen Eheschließungsmängeln bei Ehen mit Auslandsbeurkundung nach deutschem Recht", Hamburg, 2008, s. 34 vd.; Annika Flindt, Die fehlerhafte Ehe, Tübingen, 2022, s. 182; Münchener Kommentar zum BGB (MünchKomm-BGB): Andrea Wellenhofer, in: Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch (Säcker/Rixecker/Oetker/Limperg (Hrsg.)), Band 9, Familienrecht II, 9. Auflage, C.H. Beck, München, 2022, § 1310 BGB, Rn. 19-21; Reinhard Hepting, "Formmängel der Eheschließung", FamRZ, 1998, s. 713-724; Anatol Dutta/Reinhard Hepting, Familie und Personenstand, 4. Auflage, München, 2022, III-153 vd.; Wendland, s. 276. İsviçre hukukunda da tarafların iyiniyetli olması halinde evlendirme memuru görevinden alınmış olsa dahi evliliğin geçerli olacağı kabul edilmiştir. Thomas Geiser/Adolf Luchinger, in: Heinrich Honsell/Nedim Peter Vogt/Thomas Geiser (Hrsg.), *Basler Kommentar, Zivilgesetzbuch I (Art. 1-456 ZGB)*, 3. Auflage, Basel 2006, Art. 104, N. 4.

¹³ Hüseyin Hatemi/Rona Serozan, Aile Hukuku, İstanbul 1993, s. 96.

¹⁴ Hakkı Mert Doğu, "Evliliğin Yokluğu", (Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2021, C. 18, S. 2, s. 875-890), s. 878; Oğuz Ersöz/Gizem Şahika Önder, "Evlenmenin Yokluğu", (Yargıtay Dergisi, Y. 2018, C. 44, S. 3, s. 1059-1128), s. 1104; Erdem/Makaracı-Başak, s. 71-72.

noktada memurun yetkili olup olmadığını bilmemesinin herhangi bir önemi yoktur. Çünkü bu görüşü savunan yazarlarca da isabetle belirtildiği üzere kanun bu konuda iyiniyete herhangi bir sonuç bağlamamış olup böyle bir halde iyiniyet kuralları uygulama alanı bulmaz. Ayrıca yetkisiz kişilerin yaptığı evliliklere geçerlilik tanımak, kötüniyetli uygulamaların önünü açabileceği gibi kamu düzeni ile de bağdaşmaz¹⁵.

Bununla birlikte, yokluğun ileri sürülmesinin TMK m. 2 hükmü ile önünün kapanması tavsiyesinin de aslında evliliğin geçerliliğine etkisi yoktur. Diğer bir deyişle, yokluğun ileri sürülmemesi veya ileri sürülmesinin TMK m. 2 hükmü anlamında dürüstlük kuralına aykırı kabul edildiği hallerde de ilgili evlilik halen yok hükmündedir. Zira bir işlemin yoklukla malul sayılması için yokluğun ileri sürülmesine ihtiyaç olmadığı gibi bu yokluk taraflarca dava konusu edilmese bile hukuk âlemindeki etkisizliğini sürdürür. Öte yandan bir davanın açıldığı hallerde o yokluk taraflarca davada ileri sürülme bile hâkim tarafından re'sen gözetilen ve hukuk dünyasında o işlemin hiçbir hüküm ve sonuç doğurmamasına neden olan bir yaptırımdır.

Bu noktada yokluğun ileri sürülmesinin TMK m. 2 anlamında dürüstlük kurallarına aykırılık yahut hakkın kötüye kullanılması olarak değerlendirilebileceği yegâne halin, eşlerden biri tarafından açılan yokluğun tespiti davalarında uygulama alanı bulabileceği kanaatindeyiz. Zira eşlerden biri evliliğin kurulduğu ve geçerli olduğu inancıyla yıllarca fiili bir birliktelik sürdürdükten sonra kötüniyetli bir biçimde bu evliliğin yokluğunun tespitini isteyememeli; istese bile hukuk düzeninin tanıdığı bu imkândan kendi lehine olacak şekilde faydalanamamalıdır. Örneğin eşler hakkında boşanma kararı verilseydi eşlerden biri daha kusurlu bulunacak ve tazminat veya nafaka gibi boşanmanın fer'ilerine maruz kalacak idiyse ve fakat bu eş boşanmanın kendi aleyhine doğuracağı sonuçlardan kaçınmak maksadıyla bu evliliğin yokluğunun tespitini isterse, hukuk düzeni tarafından korunmamalıdır.

¹⁵ Bununla birlikte, eski Medeni Kanun zamanında evlilik dışı birleşmelerden doğan çocukların soybağının düzeltilmesi amacıyla çıkarılan 1981 tarih ve 2526 sayılı Kanun ile 1991 tarihinde çıkarılan 3716 sayılı Kanun ile evlilik dışında doğan çocukların soybağının düzeltilmesi yanında, belki ondan da öncelikle olarak, var olmayan bir evlenme sözleşmesine dayanan birlikte yaşamaların da belirli şartlar altında idari yolla geçerli bir evliliğe dönüştürülmesine imkân tanımıştır. "Bir Evlenme Akdine Dayanmayan Birleşmelerin Evlilik ve Evlilik Dışında Doğan Çocukların Düzgün Nesepli Olarak Tesciline İlişkin" 3716 sayılı ve beş yıl süreli kanuna göre aralarında geçerli bir evlilik olmadan birlikte yaşayan bir kadınla erkeğin bu birlikte yaşamalarının geçerli bir evlilik olarak tescil edilebilmesine imkân tanınmıştır. Bu tescilin yapılabilmesi için taraflar arasında bir evlenme engelini bulunmaması aranmıştır. Örneğin taraflardan biri, zaten evli olması halinde bu kanunda tanınan imkândan faydalanamamıştır. İkinci olarak bu şekilde birlikte yaşayan erkekle kadının bu evliliklerinden bir çocuğunun olması ve son şart olarak da erkek ve kadının nüfus idarelerine birlikte başvurarak bu yönde bir talepte bulunması öngörülmüştür. Şartların tamamının sağlanması halinde nüfus memuru, geleceğe etkili olacak şekilde, ilgili "fiili birlikteliği" "evlenme" olarak tescil etmiştir. İlgili kanun ve izlenen yolun kamu düzenine ve kanuna aykırı olduğu yönünde bkz. Dural/Öğüz/Gümüş, s. 81. Daha öncesinde 1933, 1945, 1950, 1956, 1965 ve 1975 yıllarında da buna yönelik kanunların çıkarıldığı ve fakat bu kanunların da sosyal gerçeklerin bir ürünü olduğu yönünde bkz. Akıntürk/Ateş, s. 207.

2. Evlendirme Memurunun Yetki Alanı Dışında Evlendirme İşlemini Gerçekleştirmesi

Evlendirme memurlarının yetki sınırları, o memurun coğrafi olarak hangi yerde evlendirme işlemi yapabileceğini ifade eder. Bu sınırlar, detaylı bir şekilde Evlendirme Yönetmeliği m. 9 hükmü ile düzenlenmiştir. Anılan düzenleme: *“Bu Yönetmelik hükümlerine göre kendilerine evlendirme memurluğu yetkisi verilen görevlilerin bu yetkileri; büyükşehir belediye başkanları için büyükşehir belediye hudutları; diğer belediye başkanları veya görevlendirecekleri memurlar ile müftülük görevlileri için yetki alanında bulunan il, ilçe, belediye ve köy hudutları; muhtarlar için o köy hudutları ile sınırlıdır. Nüfus memurlarına birden fazla köy veya kasabada yada bütün ilçede evlendirme memurluğu görev ve yetkisi verilebilir.”* şeklindedir.

Evlendirme memurunun yetkisinin sınırlarını aşarak yetkili kılınmadığı bir yerde evlendirme işlemi yapması halinde o evliliğin akıbetinin ne olacağı da kanunda veya yönetmelikte düzenlenmiş değildir. Konu, öğretide ve yargı kararlarında tartışmalıdır.

Öğretide yer alan bir görüş, taraflar iyiniyetliyse ve evlendirme töreni özellikle evlendirme dairesinde yapıldıysa evliliğin geçerli olduğunu, yok sayılmaması gerektiğini savunmaktadır¹⁶. Başka bir görüşe göre ise, evlendirme memurunun yetki alanının tespiti teknolojik gelişmeler sayesinde artık kolaylaşmış olduğundan, yetki alanı dışına çıkılması halinde evlilik yok hükmünde olmalıdır; bu doğrultuda tarafların iradesi veya evlenmenin bina olarak nerede yapıldığının bir önemi yoktur¹⁷.

Yargıtay ise geçmişte konu ile ilgili farklı kararlar vermiştir. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, 1975 tarihinde vermiş olduğu bir kararda¹⁸: *“... Her memurun bir görev çevresi olup bu da idari taksimatla sınırlıdır. Onun için evlendirme memuru bölgesi dışına çıkarak görev yapamaz. Bu itibarla bir köy muhtarı başka bir köyde, ya da bir il evlendirme memuru diğer bir köy, kasaba, il ve ilçede evlendirme akdini yapmak yetkisine sahip değildir. İdari görev alanı dışına çıkarak bir evlendirme işlemi yapması halinde o yer ve evlendirme memurunun görevini gasbetmiş (kanunsuz olarak elinden almış) olacağı için yaptığı nikâh yok sayılır...”* ifadeleri ile böyle bir evliliğin yok hükmünde olacağına hükmetmiştir¹⁹.

¹⁶ Feyzi Necmeddin Feyzioğlu, Aile Hukuku Dersleri, İstanbul 1971, s. 101; Öztan, s. 575-576.

¹⁷ Doğu, s. 878.

¹⁸ Y. 2. HD., E. 1975/4528, K. 1975/5246 (Naklen: Doğu, s. 878, dpn. 14; Savaş, s. 128, dpn. 39).

¹⁹ Aynı yönde bkz. YHGK., E. 1976/1065, K. 1976/2578: *“... Resmi memurun katılmış bulunmasından söz edebilmek için adı geçen her hangi bir evlendirme memuru olmayıp o memurun yer itibarıyla de akdi yapmaya yetkili olması zorunludur... Evlenme akdini yer itibarıyla yetkili bir memur gerçekleştirmeye göre, ortada hukuken geçerli bir evlenme yoktur...”* (Naklen: Savaş, s. 128, dpn. 39).

Yüksek Mahkeme, bu karardan sonraki tarihli bir içtihadı birleştirme kararında ise: “... *Bütün kurallarına uygun hareket edildiği inancı içinde köy muhtarı huzurunda yapılan evlenme akitlerinin, muhtarın görev alanı dışında yapılmış olsa bile geçerli sayılacağına, 13.12.1985 gününde üçte ikiyi geçen çoğunlukla karar verildi.*” hükmünü kurarak evlendirme memuru tarafından gerçekleştirilen evlendirme işlemi coğrafi olarak kendisinin yetki sınırları dışında olsa da tarafların iyiniyetli hareket etmeleri halinde evliliğin yok hükmünde olmayıp geçerli olacağına hükmetmiştir²⁰.

Kanaatimize göre, evlendirme memurunun yetki alanı dışında bir evlendirme işlemi gerçekleştirmesi halinde evliliğin akıbetini değerlendirirken kanunun aradığı “yetkili evlendirme memuru” kavramı içerisinde yer alan “yetki” mefhumunun irdelenmesi lazımdır. Daha önce de ifade edildiği üzere evlendirme memurunun yetkisi, kanunda bu iş için yetki verilmiş idari makamın memuruna yaptığı yetkilendirme (yetki veya imza devri) ile olur. Bu yetkilendirme, hukuken niteliği itibarıyla bir idari işlemdir. Bu idari işlem ile yetkilendirilen memur, yetkilendirme ile birlikte kendi coğrafi yetki sınırları içerisinde o işlemi yapmaya ehil olur. Dolayısıyla ilgili evlendirme memuru, kendisine verilen coğrafi yetki sınırları içerisinde değilse, evlendirme işlemi yapabilmesi, hatta bu doğrultuda “yetkili” sayılabilmesi, en azından aile hukuku bakımından mümkün değildir²¹.

Hal böyle olunca ve evlenmenin kurulabilmesi için “yetkili” evlendirme memuru önünde yapılması gerekli olduğundan, coğrafi olarak yetki sınırları dışında işlem yapan evlendirme memurunun yaptığı evlilikler, yok hükmünde olmalıdır. Hatta bu evlilikler, her ne kadar yetkisiz evlendirme memuru tarafından aile kütüklerine tescil edildiyse bile ilgili tescil yolsuz bir tescil hükmündedir ve bu kayıtlara karşı her zaman nüfus kayıtlarının düzeltilmesi isteminde bulunulabilir. Dolayısıyla Yargıtay’ın içtihadı birleştirme kararının bu noktada elbette bağlayıcı olmakla birlikte hukuken isabetsiz olduğu kanaatindeyiz. Zira Yargıtay, “*Bütün kurallarına uygun hareket edildiği inancı içinde*” ifadesi ile aslında tarafların iyiniyetine vurgu yapmak istemiş; evlendirme memuru kendi yetki alanı içerisinde olmasa bile taraflar bunu bilmiyorlarsa veya bilebilecek durumda da değillerse, kısacası iyiniyetlilerse, evliliğin geçerli olduğu sonucuna varmıştır. Ne var ki, böyle bir durumda kanun iyiniyete bir sonuç bağlamadığından biz de iyiniyet

²⁰ YİBGK, E. 1985/4, K. 1985/9, T. 13.12.1985: Kazancı İçtihat Bilgi Bankası.

²¹ Böyle bir memurun yine de yetkili bir evlendirme memuru olduğu, sadece evlenmenin coğrafi yetkisi dışında yapıldığı hakkındaki aksi görüş için bkz. Erdem/Makaracı-Başak, s. 72. Alman hukukunda, kendi görev bölgesi dışında (*außerhalb des eigenen Dienstbezirks*) hareket edilmesi halinde ilgili kişinin artık kanun anlamında evlendirme memuru olarak hareket etmiş sayılamayacağı kabul edilmektedir. Wendland, s. 225; Hepting, s. 724; Wellenhofer, MünchKomm-BGB § 1310 Rn. 8; Dutta/Hepting, III-165.

kurallarına atıfla evliliğin geçerli hale gelmeyeceği, bilakis evliliğin kurucu unsurlarından birindeki eksiklik nedeniyle o evliliğin yoklukla malul olması gerektiği kanaatindeyiz²².

III. EVLENDİRME MEMURUNUN AYIRT ETME GÜCÜNÜN EVLİLİĞİN GEÇERLİLİĞİNE ETKİSİ

A. Genel Olarak

Ayırt etme gücü, kişinin makul surette hareket edebilme, fiillerinin sebep ve sonuçlarını idrak edebilme yeteneği olarak tanımlanabilir²³. Evlenmek isteyen tarafların evlilik töreni sırasında kanunun aradığı diğer şartlarla birlikte ayırt etme gücünü de haiz olmaları ve iradelerini aynı anda bizzat açıklamaları beklenir²⁴.

Taraflardan birinin evlenme sırasında ayırt etme gücünü haiz olmaması halinde evliliğin akıbeti, bu ayırt etme gücü kaybının geçici ve sürekli olmasına göre farklılık arz eder. Eğer ki eşlerden biri evlenme sırasında sürekli olarak ayırt etme gücünden yoksunsa, ilgili evlilik TMK m. 145/I-2 uyarınca mutlak butlanla batıldır ve bu evliliğin butlanı davası, kural olarak Cumhuriyet Savcısı da dâhil olmak üzere ilgili herkes tarafından istenebilir. Buna karşın, eşlerden birinin evlenme sırasında geçici olarak ayırt etme gücünden mahrum olması halinde ise o evlilik nisbi butlanla batıl olur. Bu halde, TMK m. 148 hükmü uyarınca mutlak butlan davasında olduğu gibi ilgili olan herkese değil; yalnızca geçici olarak ayırt etme gücünü haiz olmayan eşe belirli hak düşürücü süreler (TMK m. 152) içerisinde evlenmenin iptalini isteme hakkı verilmiştir.

Türk Medeni Kanunu'nda, evlenmek isteyen tarafların ve hatta tanıkların (TMK m. 141) evlenme sırasında ayırt etme gücünü haiz olmaları açıkça aran-

²² Aynı görüşte bkz. Doğu, s. 878.

²³ Mustafa Dural/Tufan Ögüz, Türk Özel Hukuku (Kişiler Hukuku) - Cilt II, İstanbul, 2024, s. 57.

²⁴ Bu yönde örneğin, taraflardan birinin Mersin'de diğerinin ise İstanbul'da farklı evlendirme memurları önünde beyanda bulunmaları halinde o evlilik yok hükmünde olduğu gibi taraflardan birinin diğeri olmadan beyanda bulunup gitmesi, diğerinin ise tek başına iki saat sonra aynı evlendirme memuruna gidip evlenme iradesini açıklaması halinde o evliliklerin yoklukla sakat olacağı hakkında bkz. Dural/Ögüz/Gümüş, P. 415-416. Evlenmenin iradi ya da yasal temsilci aracılığıyla yapılamayacağı, örneğin taraflardan biri resmi memur önünde iradesini açıklarken diğerinin yurt dışından görüntülü bağlantı ile törene katılıp iradesini açıklaması halinde ilgili evlenmelerin yok hükmünde olacağı yönünde: Baygın/Nar, s. 91; Yılmaz, s. 125; Doğu, s. 885, Y. 2. HD., E. 2003/16618, K. 2004/183, T. 13.01.2004: "... Toplanan delillerden, evlendirme işleminin 01.07.1998 tarihinde, Bingöl i... Köyü muhtarlığınca yapıldığı ve kocanın bu evlendirme işlemine katılmadığı, Şükrü yerine babası Ahmet'in iştirak edip, tutanağı imzaladığı anlaşılmaktadır. Bu açıklama karşısında evlenme yok hükmündedir...": Kazancı İçtihat Bilgi Bankası. Taraflardan biri evlenmeye "evet" dedikten sonra diğer taraf baygınlık geçirmiş ve bir saat sonra o da "evet" demişse o evliliğin geçerli sayılması, çünkü burada önemli olanın evlenecek kişilerin bir arada ve aynı yerde olmaları gerektiği yönünde bkz. Yılmaz, s. 125.

miş ve evlenmek isteyen tarafların ayırt etme gücünden mahrum olması halinde kanuni müeyyideler öngörülmüşken, evlenme töreninde yer alan diğer önemli kişinin, yani evlendirme memurunun ayırt etme gücüyle ilgili herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Hal böyle olunca, örneğin sarhoşluk veya uyuşturucu madde etkisi altında olan evlendirme memurunun bu sebeplerle evlenme sırasında ayırt etme gücüne sahip olmadığı bir ihtimalde özellikle aile kütüklerine tescil de edilen ilgili evliliğin akıbetinin ne olacağı hukuken incelenmeye muhtaçtır. Bu tartışmanın temelinde evlendirme memurunun evlenme merasimi içerisindeki yeri ve orada bulunmasının amacı yattığından, öncelikle bu hususa açıklık kazandırmakta fayda görüyoruz.

B. Evlendirme Memurunun Evlenme Merasimindeki Yeri

Türk hukukunda evlendirme memuru, evlenme başvurularını karara bağlarken tarafların kimliklerini ve evlenme ehliyetlerini denetlemekte, kanuni evlenme engellerinin bulunup bulunmadığını araştırmakta, tarafların evlenme iradelerini bizzat açıklamalarını sağlamakta, evliliği ilan etmekte ve tescil işlemlerini gerçekleştirmektedir. Medeni Kanunumuz, evlenmenin şekli şartlarını iki aşamalı bir sistem olarak kurgulamış olup bu aşamalardan ilki başvuru ve inceleme aşaması (TMK m. 134-140), diğeri ise tören aşamasıdır (TMK m. 141-144). Evlendirme memuru, bu aşamaların her ikisinde de bulunan bir kimse olarak yapılan başvuruyu bir ön denetimden geçirerek evlenme başvurusunu ve buna eklenen belgeleri inceleyerek evlenme koşullarının varlığını tespit eder; koşullar yoksa ya da evlenmeye kanunen bir engel bulunuyorsa TMK m. 137 hükmü uyarınca bu başvuruyu reddeder. Dolayısıyla evlendirme memurunun ilk fonksiyonu, kamu düzenini de ilgilendiren evlenme başvurusunu değerlendirmek ve buna göre bir hukuki sonuca varmaktır. Evlendirme memurunun ikinci hukuki fonksiyonu ise evlenme merasimi içerisindeki yeri ile ilgilidir. Evlendirme memuru, merasimde taraflara ayrı ayrı evlenmek isteyip istemediklerini sorar ve tarafların cevabına göre ilgili evlenmeyi kütüklere işler.

Benzer şekilde Alman hukukunda evlendirme memuru (*Standesbeamter*), evlenme başvurusu sürecinde evlenme şartlarının gerçekleşip gerçekleşmediğinin denetlenmesinde ve BGB §1310 Abs. 1 hükmü uyarınca evlenme işleminin resmî biçimde gerçekleştirilmesinde başat rol üstlenen bir kamu görevlisidir²⁵. İsviçre hukukunda da evlendirme memurunun (*Zivilstandsbeamter*) görevleri, ZGB'nin evlenmeye ilişkin hükümleri ile İsviçre Kişisel Hal Tüzüğü olan *Zivilstandsverordnung*'da

²⁵ Bu konuda Alman Kişisel Hal Kanunu'nun ilgili hükümleri için bkz. Personenstandsgesetz vom 19. Februar 2007 (BGBl. I S. 122), § 2, §§ 12-14 PStG (<https://www.gesetze-im-internet.de/pstg/PStG.pdf>) (E.T: 07.07.2026); Berthold Gaaz/Heinrich Bornhofen/Thomas Lammers, Personenstandsgesetz: Handkommentar, § 2, §§ 12-14, 7. Auflage, Frankfurt am Main: Verlag für Standesamtswesen, 2025; Wendland, s. 223-225; Wellenhofer, MünchKomm-BGB, §1310, Rn. 1.

(ZStV)²⁶ ayrıntılı biçimde düzenlenmiş; kimlik ve belge kontrolü, evlenme engellerinin incelenmesi, tarafların serbest iradelerinin doğrulanması ve evlenmenin tescili, bu görevin ayrılmaz unsurları olarak kabul edilmiştir²⁷.

Görüldüğü üzere evlendirme memurunun evlenme merasimine katılımı, üç hukuk sisteminde de salt şekli bir formalite değil; kamu düzeninin, evlenme ehliyetinin ve resmî sicil güvenliğinin sağlanmasına hizmet eden zorunlu bir hukukî güvencedir. Bu noktada, evlendirme memurunun taraflar arasındaki evlenme işleminin kanuna uygun olarak yapıldığını açıklamasının, evlenmenin kurucu bir şartı olup olmadığı değerlendirilmelidir. Evlilik, tarafların evlenmeye yönelik iradelerini yetkili evlendirme memuru önünde açıklamaları ile kurulur. Dolayısıyla evlenmenin hukuki niteliğinin, evliliğin tarafların irade açıklaması ile mi yoksa kamu otoritesinin bir işlemi niteliğinde olan evliliğin evlendirme memuru tarafından tescili işlemi ile mi kurulduğunun incelenmesi, evlendirme memurunun evlenme merasimi içerisindeki yerini anlamak bakımından zaruridir.

Evlenme töreninde evlendirme memuru, taraflara birbirleriyle evlenmek isteyip istemediklerini sorar ve olumlu cevap aldığında TMK m. 142 hükmü uyarınca evlenmenin her iki tarafın rızası ile yapılmış olduğunu beyan ederek Evlendirme Yönetmeliği m. 32 hükmü uyarınca evlenmeyi nüfus idarelerine bildirerek aile kütüklerine tescil eder. Bu doğrultuda, evlendirme memurunun beyanının evlenmenin kurulmasına olan etkisi değerlendirilirken evlenmenin kurulduğu anın tespitine yönelik olarak üç ihtimal gündeme gelmektedir. Bunlardan birincisi, tarafların olumlu cevaplarını beyan ettikleri an; ikincisi, evlendirme memurunun tarafların bu beyanları üzerine evlenmenin her iki tarafın rızası ile yapılmış olduğunu beyan ettiği an; üçüncüsü ise bu evlenmenin nüfus idaresine bildirilmesi ve aile kütüklerine tescil edildiği andır. Acaba bu anlardan hangisinde evlenme kurulmuş sayılacaktır? Evlendirme memurunun beyanındaki veya tescildeki bir eksiklik, o evliliğin kurulmasına engel midir? Soruya, kanuni düzenlemeler üzerinden yapılacak yorum neticesinde bir cevap bulunabilir. Şöyle ki:

Öğretide evlenmenin, her ne kadar sıkı şekil şartlarına (merasime) tabi bir hukuki ilişki olsa da, tarafların aynı doğrultudaki olumlu irade açıklamaları ile meydana geldiği ifade edilmektedir²⁸. Nitekim TMK m. 142 c. 2’de yer alan:

²⁶ Evlenme başvurusunun nasıl yapılacağı, merasimin nasıl gerçekleştirileceği ve ilgili süreçle alakalı diğer düzenlemeleri içeren İsviçre Kişisel Hal Tüzüğü için bkz. Zivilstandsverordnung (ZStV) vom 28. April 2004 (SR 211.112.2)(<https://www.kokes.ch/application/files/4514/6175/2232/Zivilstandsverordnung.pdf>) (E.T: 07.07.2026).

²⁷ Willi Heussler, in: Honsell/Vogt/Geiser (Hrsg.), Basler Kommentar, Zivilgesetzbuch I (Art. 1-456 ZGB), 3. Auflage, Basel 2006, Art. 97, N. 1 vd.

²⁸ Dural/Öğüz/Gümüş, P. 240; Baygın/Nar, s. 57; Erdem/Makaracı-Başak, s. 49; Yılmaz, s. 93; Akın-türk/Ateş, s. 60.

“Evlenme, tarafların olumlu sözlü cevaplarını verdikleri anda oluşur.” ifadesi de bu hususu doğrulamaktadır. Dolayısıyla evlenme, taraflar iradelerini açıkladıkları anda tamamladığından evlendirme memurunun beyanının veya aile kütüklerine yapılan tescil işleminin evlenmenin kurulması bakımından herhangi bir önemi yoktur. Bu sebeple, evlendirme memurunun bu yöndeki beyanı da kurucu değil; açıklayıcı nitelikte olup evlenmenin oluşması, kamu erkinin işe karışmasına bağlı değildir²⁹. Yargıtay da 1965 senesinde vermiş olduğu bir içtihadı birleştirme kararında³⁰ evlendirme memurunun beyanının evlenme bakımından kurucu olmadığını dolaylı yoldan benimsemiş görünmektedir. Kararda yer alan “memurun... evlenmenin yasaca akdedilmiş olduğunu söylemesi bile evlenme akdinin meydana gelmesi için esaslı unsur olmadığı gibi...” ifadeleri, Yargıtay’ın evlenmenin kurulmuş sayılması için evlendirme memurunun beyanının esaslı bir unsur olarak sayılamayacağına yönelik görüşünü ortaya koymaktadır.

Alman hukukunda da BGB § 1310 hükmüne göre, evliliğin ancak tarafların *Standesbeamte* önünde birbirleriyle evlenmek istediklerini beyan etmeleriyle kurulacağını öngörülmüş olup evlendirme memurunun rolü yalnızca bunu açıklamaktan (*deklatorische Bedeutung*) ibarettir³¹. Evlilik, tarafların “*Jawort*”uyla (evet cevabıyla) kurulur, memurun sonraki beyanı bunun resmi ilanıdır. Memurun huzuru ve evlendirme merasimi içerisindeki yeri, Alman doktrininde bir *Formerfordernis* (şekil şartı) olarak görülmüş, dolayısıyla taraf iradesinin yerini alan bağımsız bir irade beyanı olmayıp evliliğin bir medeni hukuk sözleşmesi olduğu ve bir devlet işlemi (idari işlem) olmadığı ifade edilmiştir³². Bu doğrultuda, nişanlılar tarafından yapılan irade açıklamalarının yalnızca birbirleriyle evlenme yönünde olduğu ve bu açıklamaların evlendirme memuruna değil, karşı tarafa yöneltilmiş bulunduğu, evlendirme memurlarının ise yalnızca “zorunlu tanık” olarak değerlendirilebileceği ileri sürülmüştür³³. İsviçre hukukunda da yapı benzerdir. Gerçekten ZGB Art. 102 hükmü uyarınca evlilik, tarafların evlendirme memuru (*Zivilstandsbeamte*) önünde karşılıklı olumlu cevap vermeleriyle kurulur; memurun ardından yaptığı açıklama yine kurucu (*Konstitutiv*) değil; açıklayıcı (*deklatorische*) niteliktedir³⁴.

Kanaatimize göre de, evlenme idari bir işlem değildir. Evlenmenin merasime tabi tutulmuş olması ya da evlendirme memurunun huzurunda yapılma zorunluluğu, bu işlemin medeni hukuk sözleşmesi niteliğini değiştirmez. Dolayısıyla sözleşmenin kurulmuş sayılması için tarafların beyanlarının yetkili evlendirme me-

²⁹ Dural/Öğüz/Gümüş, P. 240.

³⁰ YİBK 14.06.1965, 3/3 (RG. 15.07.1965, S. 12049): Kazancı İçtihat Bilgi Bankası.

³¹ Wellenhofer, MünchKomm-BGB, § 1310 Rn. 1; Wendland, s. 223-224.

³² Wendland, s. 224-225; Wellenhofer, MünchKomm-BGB, § 1310 Rn. 1-2.

³³ Wendland, s. 224-225.

³⁴ Heussler, BSK ZGB, Art. 102, N. 3.

murunu önünde açıklanması gerekiyorsa da evlendirme memurunun iradesi, eşlerin bu yöndeki iradesine ek üçüncü bir irade olarak düşünülmemelidir. Evlendirme memurunun görevi, bu irade beyanlarını açıklamaktan ve kanunun gereğini yerine getirmekten ibarettir. Zira, her ne kadar kurucu olan irade taraflara ait olsa da tarafların bu iradelerini evlendirme memuru önünde açıklamaları gerektiği bizzat kanundan kaynaklanmaktadır. Kanunun lafzı açıktır: Taraflar, yetkili olması koşuluyla evlendirme memurunun önünde olumlu sözlü cevaplarını verdikleri anda evlilik kurulur. Dolayısıyla sözleşmenin kurulması için gereken yegane şartın taraf iradeleri olduğuna yönelik TBK m. 1 hükmü ile evlenmenin medeni hukuk sözleşmesi niteliği bu noktada ayrılmaktadır. Ne var ki TMK, evliliğin önemi ve kendine özgü kamusal yapısı sebebiyle yalnızca tarafların irade beyanlarının açıklanacağı yere özgü bir düzenleme yapmış, yetkili olması koşuluyla ve kendi önünde yapıldığı takdirde evlendirme memurunun tarafların iradelerini onaylamasını bir şart olarak öngörmemiştir. Yani yetkili evlendirme memuru, kendi önünde tarafların iradesi ile kurulmuş bir evliliğin kanuna uygun şekilde gerçekleştiğini açıklamasa ve hatta evliliği sicile hiç işlemese dahi, o evlilik yine de kurulmuştur. Evlendirme memurunun evlenme merasimi içerisindeki yeri, bu noktada Alman hukukundaki “zorunlu tanık” şeklinde evliliğin kurulması için gereken ve bu medeni hukuk sözleşmesinin kendine özgü bir şartı olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla evlenme memurunun iradesi, yetkili olması koşuluyla, bu bağlamda herhangi bir önemi haiz değildir; yeter ki taraflar ve evlendirme memuru fiziken bir arada bulunsun. Sonuç itibarıyla, evlendirme memurunun merasimdeki rolü, merasimin gerçekleştirilmesi ve tarafların iradelerine kanun tarafından sonuç bağlanmasını sağlamaktan ibarettir.

C. Evlendirme Memurunun Ayırt Etme Gücünden Yoksun Olması Halinde Evliliğin Akıbeti

Evlendirme memurunun evlendirme töreni sırasında tamamen veya geçici olarak ayırt etme gücünden mahrum olması halinde evliliğin akıbetinin ne olacağına ilişkin kanunda bir düzenleme bulunmamaktadır. Dolayısıyla konu öğretide tartışılmıştır.

Öğretide bir görüş, evlendirme memurunun iradesinin ve bundan hareketle ayırt etme gücünün evlenme töreni yapılırken tam ve eksiksiz olmasının şart olduğunu ileri sürmüştür. Bu görüşü savunan yazarlara göre evlendirme memuru, evlenme töreni sırasında ayırt etme gücünden yoksunsa, o evlenme yok hükmündedir³⁵. İlgili yazarlara göre ayrıca, evlendirme memurunun kısıtlılığına karar

³⁵ Bu görüşü savunan yazarlara göre evliliğin “kurulabilmesi” için evlendirme memurunun da iradesinin noksansız ve sağlam olması gerekir. Evlendirme memuru, evlenme töreninin yapılması sırasında sarhoşluk, hipnotizma, akıl hastalığı gibi sebeplerle ayırt etme gücünden geçici veya

verilmişse, TMK m. 410/III hükmüne göre bu kısıtlılık kararının evlendirme töreni esnasında ilan edilip edilmediğine göre bir ayrıma gidilmelidir. Buna göre, evlendirme memuru hakkındaki kısıtlılık kararı ilan edilmeden önce - taraflar da bu kararı bilmiyor veya bilebilecek durumda değilse- evlenme akdi gerçekleştiyse bu evlilik geçerli; eğer evlendirme töreni kısıtlılık kararı ilan edildikten sonra yapıldıysa o evlilik yok hükmündedir³⁶. Bununla birlikte, evlendirme memuru kısıtlı değil de korunması maksadıyla kendisine yasal danışman atanan bir kimseyse, yani sınırlı ehliyetliyse, evliliğin geçerli olacağı, çünkü sınırlı ehliyetlilerin yasal danışmanlarının olumlu oylarını almaları gerektiği işlemlerin sayıldığı TMK m. 429 hükmünde “*evlilik töreninin gerçekleştirilmesinin*” sayılmamış olduğu ileri sürülmüştür. İlgili görüşe göre ayrıca, evlendirme memurunun tehdit altında evlenme törenini yapmaya zorlanması halinde de evlilik yok hükmündedir³⁷.

Biz bu görüşlere katılamıyoruz. İlk olarak ilgili görüşler, evlendirme memurunun ayırt etme gücünden mahrumiyetinin müeyyidesi olarak evliliğin yok hükmünde olduğunu savunarak evliliğin kurucu unsurları içerisinde evlendirme memurunun iradesini de katmış görünmektedir³⁸. Oysaki TMK m. 142 hükmüne göre evliliğin kurulması için tek önemli olan irade, evlenecek kimselerin iradeleridir ve tarafların olumlu yöndeki sözlü beyanlarıyla evlilik kurulur. Bu beyanların yetkili evlendirme memuru önünde yapılması gerekliliği, bir diğer deyişle evlendirmenin merasime tabi tutulmuş olması, evliliğin kurulması için evlendirme memurunun iradesinin de bu işleme katılmasını gerektirmez. Taraflar deftere imza atmasa veya evlendirme memuru bu konuda bir açıklama yapmasa, hatta evlilik aile kütüğüne tescil ettirilmesine bile evlilik salt sözlü olumlu cevapların verilmesiyle hukuken kurulmuştur³⁹. Keza daha önce de ifade ettiğimiz üzere,

sürekli olarak yoksun bulunuyorsa yahut korkutularak (tehdit edilerek) evlenme törenini yapmaya zorlanmışsa, ortalıkta mevcut bir evlilik yoktur. Bkz. Akıntürk/Ateş, s. 98; Velidedeoğlu, s. 89; Öztan, s. 87; Doğu, s. 878; Saymen/Elbir, s. 112.

³⁶ Doğu, s. 878-879.

³⁷ İlgili görüşe göre, evlendirme memuru kendisini tam ehliyetli gibi göstererek tarafları yanıltmışsa, ortaya çıkan zararı tazminle yükümlüdür. Bu kapsamda evlenme töreni için yapılan masraflar, tazmin edilmesi gereken bir zarar kalemi olarak telakki edilebilir. Bununla birlikte, evlendirme memurunun ayırt etme gücünü geçici olarak kaybettiği durumlarda evliliğin akıbeti açısından yapılacak tespitlerde TBK m. 59 ve m. 114/II hükmünün de birlikte değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiş, evlendirme memurunun örneğin sarhoşluk gibi ayırt etme gücünü kendi isteğiyle kaybettiği bir halde de, söz konusu evliliğin yoklukla sakat olduğunun kabul edilmesi gerektiği savunulmuştur. Bkz. Doğu, s. 879.

³⁸ Evliliğin hukuki niteliğinin sözleşme değil de bir şart-tasarıf olduğu kabul edilirse, evlendirme memurunun iradesinin evliliğin kurulması yönünde aranan bir şart olduğunu söylemek gerekir. Zira bu görüşe göre evlenme bir sözleşme niteliğinde olmayacağından evliliğin kurulmuş sayılması için taraflar irade beyanları ile kanunen objektif ve umumi olarak tayin edilen evlenme statüsüne ancak evlenme memurunun beyanı ile girerler. Bkz. Saymen/Elbir, s. 71-72.

³⁹ Tarafların evlenmek isteyip istemediklerine yönelik soruya cevap verdikleri anda evliliğin gerçekleşmiş sayıldığı, bu yönde tarafların ayrıca bir belgeyi imzalamalarının, şahitlerin beyanda bulun-

evlenmenin nüfus idaresine bildirilerek aile kütüklerine tescili, evlilik açısından kurucu bir role sahip olmayıp yalnızca açıklayıcı bir tescilden ibaret olduğundan aslında bir nevi idari bir tasarruftur. Dolayısıyla evliliğin kurucu unsurlarının evlenecek taraflar aleyhine bu denli genişletilmesi, kanun koyucunun amacı ile örtüşmemektedir⁴⁰.

Alman ve İsviçre öğretisinin ise tartışmalarını evlendirme memurunun şahsından ziyade onun temsil ettiği kamu makamı (*Amt*) üzerinde yoğunlaştırdığı görülmektedir. Gerçekten de Alman hukukunda tartışmalar; evlendirme memurunun hiç bulunmaması, yetkisiz olması veya görünüşte yetkili olması (*Scheinstandesbeamter*) gibi durumlar etrafında şekillenmekte; İsviçre hukukunda da benzer biçimde evlenmenin yetkili bir evlendirme memuru (*Zivilstandsbeamter*) önünde gerçekleştirilmesi esas alınmaktadır. Buna karşılık her iki hukuk sisteminde de evlendirme memurunun ayırt etme gücünü kaybetmesi veya fiil ehliyetinden yoksun olması hâlinin evliliğin geçerliliğine etkisini doğrudan inceleyen bir kanun hükmüne, yargı kararına veya doktrinel tartışmaya rastlanmamaktadır. Bu durum, Alman ve İsviçre hukuklarında esas alınan ölçütün memurun kişisel hukukî durumu değil, evlenme işleminin yetkili kamu makamının katılımıyla gerçekleştirilmiş olması olduğunu göstermektedir. Kanaatimizce bu tespit, Türk hukukunda evlendirme memurunun ayırt etme gücünden yoksun olması hâlinde evliliğin hukukî akıbetine ilişkin yapılacak değerlendirmelerin karşılaştırmalı

masının ya da memurun evlenmenin gerçekleştiğini açıklamasının gerekmeyeceği yönünde bkz. Erdem/Makaracı-Başak, s. 68.

⁴⁰ Bu noktada Anayasamıza da değinmek gerektiği kanaatindeyiz. Anayasamızın m. 41/I hükmü: “*Aile, Türk toplumunun temelidir.*” hükmünü havidir. Madde gerekçesi incelendiğinde, “*Ailenin korunması fikrinin, her şeyden önce Medenî Kanun anlamında evliliklerin kurulmasını yaygınlaştırmak ve kolaylaştırmak olduğu şüphesizdir. Çünkü medenî olmadan bir aileden bahsedilemez.*” ifadeleri ile kanun koyucunun evliliklerin kurulmasını kolaylaştırma yönünde bir temayül olduğu görülmektedir. Hal böyleyken, tarafların iradelerindeki herhangi bir sakatlığın ya da tarafların ayırt etme gücünden mahrum olmaları dahi evliliğin kurulmasına etki etmeyip o evliliği yok hükmünde kılmıyorken her yönüyle yetkili bir evlendirme memurunun sarhoşluk veya hipnotizma gibi sebeplerle geçici olarak ayırt etme gücünden mahrum olmasının o evliliğin yokluğuna sebep olmasının ileri sürülmesinin kanun koyucunun evliliklerin kurulmasını kolaylaştırma yönündeki amacıyla örtüşmediği kanaatindeyiz. Üstelik öğretide evlendirme memurunun ayırt etme gücünden mahrum olmasının evliliği yok hükmünde kılacağı savunulan yazarlar, aynı zamanda evliliğin kurulması için tarafların iradelerinin yeterli olduğunu ve evliliğin bir sözleşme olduğunu da savunduğundan ilgili görüş tarafımızca kendi içerisinde dahi çelişkili olarak nitelendirilmektedir. Zira evlilik madem bir sözleşme ve bu sözleşmenin kurulması için evlendirme memurunun da bu yöndeki irade beyanının sağlıklı olması gerekecek, o halde evlendirme memurunun da iradesi ile bu sözleşmenin tarafı olması sonucuna mı varılacaktır? Bunun olması elbette mümkün olmadığı gibi evlendirme memurunun iradesinin de bu doğrultuda aranıyor oluşu, bu sonuca ulaşmayı mecbur kılmaktadır. Ne var ki, bunun kabul edilebilmesi de mümkün değildir. Eğer ki evlilik hukuki niteliği itibarıyla bir sözleşme ise ve bir sözleşmenin kurulup kurulmadığı değerlendirilirken iradesine bakılacak yegâne kişiler bu sözleşmenin tarafları, yani eşlerse, bu sözleşmenin tarafları dışındaki kimselerin (evlendirme memuru, tanık vb.) iradesinin sözleşmenin “kurulması” üzerinde hiçbir etkisi yoktur. Evlendirme memurunun ilgili merasimde bulunmasının yegane sebebi, kanunun sadece tarafların iradesine bağladığı evlilik sonucunun doğmasını fiziken orada bulunarak sağlamaktır.

hukuk bakımından hareket noktasını oluşturmaktadır. Zira incelenen yabancı hukuk sistemlerinde tartışmanın odağı, memurun şahsı değil; kamu makamının evlenme işlemine usulüne uygun biçimde katılıp katılmadığıdır.

Alman hukukunda BGB § 1310 Abs. 2 hükmü uyarınca, evlenme iradesi, evlendirme memuru görevini fiilen yerine getiren fakat yetkisiz bir kişi önünde açıklanmış ve her nasılsa evlenme siciline tescil edilmişse, evlilik hukuken evlendirme memuru önünde kurulmuş sayılmaktadır. Alman doktrininde bu durumda ilgili yetkisiz kişi “*Scheinstandesbeamter*” olarak adlandırılmakta; söz konusu hükmün, memurun statüsündeki eksikliği belirli koşullar altında evliliğin geçerliliğini etkilemeyecek şekilde gideren, iyileştirici nitelikte (*heilungsähnliche Vorschrift*) bir düzenleme olduğu kabul edilmektedir⁴¹. Bunun yanı sıra, Alman hukukunda da Türk hukukunda olduğu gibi evlendirme memurunun atanması idari nitelikte bir işlemle gerçekleştirilmektedir. Nitekim bazı eyalet düzenlemelerinde, atanmanın sonradan hükümsüz olduğunun tespit edilmesi veya geçmişe etkili olarak geri alınması hâlinde dahi, bu tespit ya da geri alma işlemine kadar gerçekleştirilen resmî işlemleri yapan yetkisiz kişinin o işlemleri *Standesbeamter* sıfatıyla yapılmış sayılacağı açıkça hükme bağlanmıştır. Bu yaklaşım, üçüncü kişilerin hukuki güveninin ve kişisel hâl sicillerinin güvenilirliğinin korunmasına hizmet etmektedir⁴². Alman kanun koyucusunun, memurun usulüne uygun atanmamış olması gibi ağır bir kusuru dahi evliliğin geçerliliğini etkilemeyecek şekilde düzenlemiş olması, evleviyetle, memurun görevi sırasındaki geçici bir ehliyet noksanlığının (örneğin alkol etkisi altında bulunması) da tarafların kendi beyanlarının sakatlanmadığı sürece evliliğin geçerliliğini etkilemeyeceğine yönelik kanaatimizi desteklemektedir. Bu yorum, BGB § 1310 Abs. 3 hükmünde yer alan iyileştirme (*Heilung*) düzenlemesiyle de uyumludur; öte yandan Alman kanun koyucusu, diğer şekli eksiklikleri de büyük ölçüde geçerliliğe zarar vermeyecek şekilde düzenlemiştir.

⁴¹ Wendland, s. 276; Engelhardt, s. 185.

⁴² *Bayerische Verordnung zur Ausführung des Personenstandsgesetzes (AVPStG)* § 3 Abs. 4 hükmünde açıkça evlendirme memurunun atanmasına ilişkin sakatlıkların geçmişte gerçekleştirilen resmî işlemleri otomatik olarak geçersiz kılmadığı, aksine, atamanın hükümsüz olduğu sonradan tespit edilse veya geçmişe etkili olarak geri alınsa dahi, bu tarihe kadar yapılan resmî işlemler bakımından ilgili kişinin *Standesbeamter* olarak kabul edileceği ifade edilmiştir. Bkz. (<https://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/BayVVPStG-3>)(E.T: 07.07.2026). Bir diğer deyişle Bav-yera eyalet hukukunda, *Standesbeamter*'in atanmasının bir idari işlem (*Verwaltungsakt*) olduğu açıkça kabul edilmekte; ayrıca atamanın hükümsüz veya geçmişe etkili olarak geri alınmış olması hâlinde dahi, hükümsüzlüğün tespitine veya geri alma işlemine kadar gerçekleştirilen resmî işlemlerde ilgili kişinin *Standesbeamter* olarak kabul edileceği düzenlenmektedir. Bu düzenleme, evlenme işlemlerinin ve kişisel hâl sicillerinin güvenilirliğinin korunmasına hizmet eden dikkat çekici bir örnek oluşturmaktadır.

İsviçre hukukunda da evlenmenin kurulmasında evlendirme memurunun (*Zivilstandsbeamter*) varlığı zorunlu bir unsur olmakla birlikte, daha önce de ifade edildiği üzere evliliği meydana getiren kurucu irade memura değil, evlenecek taraflara aittir. Nitekim ZGB'nin evlenmeye ilişkin hükümleri (Art. 97-102) ile ZStV'nin evlenme prosedürünü düzenleyen hükümleri birlikte değerlendirildiğinde, *Zivilstandsbeamter*'in görevinin evlenme şartlarını incelemek, tarafların kimliklerini ve serbest iradelerini doğrulamak, evlenme beyanlarını almak ve evlenme işlemini tescil etmekten ibaret olduğu görülmektedir. Buna karşılık ne ZGB'de ne de ZStV'de evlendirme memurunun iradesinin evliliğin kurucu unsurlarından biri olduğu veya memurun fiil ehliyetinin ya da ayırt etme gücünün evliliğin geçerliliğini etkileyen bağımsız bir şart teşkil ettiği yönünde bir düzenlemeye yer verilmiştir. Aynı şekilde İsviçre öğretisinde de tartışmalar, *Zivilstandsbeamter*'in şahsına ilişkin niteliklerden ziyade evlenme işleminin yetkili bir *Zivilstandsbeamter* önünde gerçekleştirilmesi ve kanuni usule uygun olarak yürütülmesi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu nedenle İsviçre hukukunda evlendirme memurunun hukuki fonksiyonu, evliliği kuran bağımsız bir irade açıklamak değil; tarafların evlenme iradelerinin kanunda öngörülen resmî usul içerisinde açıklanmasını sağlayan kamu otoritesini temsil etmektir. Yine İsviçre hukukunda da Alman hukukuna paralel olarak tarafların evlendirmeyi gerçekleştiren kişinin yetkili olmadığını bilmemesi, yani iyiniyetli olmaları halinde, o evliliğin yine de geçerli olacağı ifade edilmektedir⁴³.

İkinci olarak kanun, tarafların evlendirme sırasında ayırt etme gücünden mahrum olmaları hallerini dahi evliliğin kuruluşuna etki eden bir sebep olarak görmemiştir. Gerçekten de, taraflardan birinin evlenme sırasında ayırt etme gücünden sürekli bir şekilde yoksun bulunması TMK m. 145 hükmünde bir mutlak butlan sebebi; ayırt etme gücünden geçici yoksunluk ve irade sakatlığı hallerinden mustarip olmaları halleri ise TMK m. 148 vd. hükümlerinde bir nisbi butlan sebebi olarak sayılmış, üstelik nisbi butlan hallerinin de TMK m. 152'de yer alan hak düşürücü süreler içerisinde dava edilmesi gerektiği düzenlenmiştir. Görülüyor ki, tarafların dahi ayırt etme gücünden mahrum olması veya iradelerinin sakatlanması evliliğin "kurulmuş sayılmasına" engel değildir ve böyle bir halde evliliğin yok hükmünde olduğu ifade edilemez. Bu hallerin varlığında bile evlilik kurulmuştur fakat geçersizliğinin belli şartlarda dava edilmesi mümkündür. Hal böyleyken, evlendirme memurunun ayırt etme gücünden mahrum olmasının veya iradesinin -örneğin tehdit ile- sakatlanmasının o evliliği yoklukla malul hale getireceğine yönelik görüşe katılmak mümkün değildir.

⁴³ Geiser/Lüchinger, BSK ZGB, Art. 104, N. 4.

Bununla birlikte, Evlendirme Yönetmeliği'nin 29'uncu maddesinin de bu doğrultuda hukuken değerlendirilmesi gerektiği kanaatindeyiz. İlgili yönetmelik maddesi: *“Evlenmenin yapılacağı sırada taraflardan birinin iradesinin serbestçe açıklanmasını engelleyici ruh hali içinde bulunduğu davranışlarından açıkça anlaşılması halinde evlendirme memuru bu durumu taraflara bildirerek evlenmeyi erteleyebilir.”* şeklindedir. Madde lafzından anlaşılacağı üzere ilgili hükümle evlendirme memuruna taraflardan birinin tehdit altında olması veya başkaca bir sebeple iradesini serbestçe açıklayamayacak bir ruh hali içinde olması halinde evlendirmeyi erteleme yetkisi verilmiştir. Evlendirme memuruna böyle bir yetki verilmesi, yönetmelikte evlendirme memurunun bunu gözlemleyebilme yetisine zaten sahip olması gerektiği inancı ile verilmiştir. Zira evlendirme memurunun yönetmelikte yer alan sebeple evlenmeyi erteleyebilmesi, evleviyetle kendisinin tarafların ruh halini gözlemleyebilme noktasında ayırt etme gücünü haiz olmasını gerektirir. Ne var ki, bu yetkinin evlendirme memuruna tanınmış olmasının, evlendirme memurunun iradesini veya ayırt etme gücünü evliliğin kurucu bir unsuru haline getirmedeği kanaatindeyiz. Bir kere, evlendirme memuru ayırt etme gücünü haiz olsa bile tarafların içerisinde bulunduğu ruh halini anlamayabileceği gibi anlasa dahi bu yetkiyi kullanmayıp evlilik merasimini yine de tamamlayabilir. Yani bu hüküm ile evlendirme memuruna yalnızca töreni erteleme hususunda bir takdir hakkı verildiği görülmektedir. Öte yandan bu hükümle korunmak istenen, yine tarafların iradesi olmuştur. Memurun tarafların iradesinin sağlıklı olduğuna yönelik denetleme yetkisi, evliliğin kurulması aşamasında kendi iradesinin de bu evliliğin kurulmasına dâhil edileceği anlamına gelmez. Böyle bir halde dahi yapılan evlilikler kurulmuştur ve TMK m. 156 hükmü uyarınca butlan sebeplerinden biri hakkında hakim karar verene kadar geçerli bir evliliğin bütün sonuçlarını doğurur.

Son olarak, evlendirme memurunun evlenme töreni sırasında ayırt etme gücünden mahrum oluşunun kendisinin “yetkili” sıfatını etkileyip etkilemediği irdelenmelidir. Örneğin evlendirme memurunun tören esnasında sarhoş olması ve ayırt etme gücünden mahrum olması, kendisinin “yetkili” sayılmasına engel midir? Bu soru önemlidir zira cevap eğer evetse, ilgili evlendirme “yetkili” evlendirme memuru önünde yapılmamış sayılacağından yok hükmünde olacaktır. Bu noktada değerlendirmeler yapılırken evlendirme memurlarını “yetkili” hale getiren işlemin ne olduğu incelenmelidir. Daha önce de ifade edildiği üzere evlendirme memurları, kanunlarda kendilerine evlendirme yetkisi verilmiş makamların “yetki veya imza devri” yapmak suretiyle yetkilendirdikleri kişilerdir. Bu doğrultuda yapılan yetki veya imza devrine yönelik işlem, memurun yetkisinin hukuki sebebini ve temelini oluşturmaktadır. Hal böyle olunca, bir memurun

yetkili olup olmaması, bu yetkilendirme işleminin hukuka uygun olup olmadığının değerlendirilmesiyle tespit edilebilir. Dolayısıyla ortada idare hukuku anlamında hukuka aykırı bir işlem yoksa evlendirme memurunun tören esnasında ayırt etme gücünden mahrum oluşu, onu tek başına “yetkisiz” addedebilmek için yeterli değildir; örneğin memur sarhoş olmasına rağmen yine de yetkilidir. Kaldı ki burada memurun tesis ettiği işlem, tarafların iradeleri doğrultusunda aile kütüklerine tescilin yapılmasından ibarettir. Bu sebeple geçerliliği tartışılacak husus olsa olsa yapılan bu tescildir. Açıklayıcı bir niteliği haiz olduğunu belirttiğimiz bu tescilin memurun ayırt etme gücünden mahrumiyeti nedeniyle tarafların olumlu irade beyanlarına rağmen kanunda öngörülen şekil veya sürede yapılmaması, evliliğin geçerliliğine etki etmez. Taraflar olumlu yönde irade beyanında bulunmadığı halde memur ayırt etme gücünden mahrum bir halde olduğundan yine de bu tescili yaptıysa da bu tescil evlilik kurulmamış olduğundan yolsuz bir tescil olur ve taraflar her zaman bu tescilin düzeltilmesini talep edebilirler. Ayrıca önemle belirtmek gerekir ki, her iki halde de memurun idari sorumluluğu ile tarafları uğratmış olduğu zarardan kaynaklanan sorumluluğu ise saklıdır.

SONUÇ

Evlilik, Türk hukukunda sıkı şekil şartlarına tabi tutulmuş bir medeni hukuk sözleşmesi niteliğindedir. Bu sözleşmenin kurulabilmesi için tarafların evlenmeye yönelik iradelerini yetkili evlendirme memuru önünde açıklamaları gerekmektedir. Bu nedenle evlendirme memurunun “yetkili” olması, evliliğin kurucu unsurlarından biri olarak kabul edilmelidir. Buna karşılık evlendirme memurunun iradesi, evliliğin kurulması bakımından taraf iradelerine ek bağımsız bir kurucu unsur değildir. Nitekim TMK m. 142 hükmü açık biçimde evlenmenin, tarafların olumlu sözlü cevaplarını verdikleri anda oluşacağını düzenlemektedir.

Bu doğrultuda, evlendirme memurunun hiç yetkisinin bulunmaması veya yetki alanı dışında işlem yapması halinde gerçekleştirilen evliliklerin yok hükmünde olduğu kabul edilmelidir. Kanaatimizce, tarafların iyiniyetli olmaları bu sonucu değiştirmez. Zira kanunda bu hususta iyiniyete sonuç bağlayan özel bir düzenleme mevcut değildir. Bu sebeple, yetkisiz memur tarafından yapılan ve nüfus kayıtlarına tescil edilmiş bulunan evlilikler dahi hukuken yolsuz tescil niteliğindedir.

Buna karşılık, evlendirme memurunun evlenme töreni sırasında ayırt etme gücünden yoksun olması, tek başına evliliğin yokluğu sonucunu doğurmaz. Çünkü evlilik, memurun iradesiyle değil, tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade açıklamalarıyla kurulmaktadır. Evlendirme memurunun beyanı ile nüfus kayıtlarına yapılan tescil işlemi açıklayıcı niteliktedir. Dolayısıyla memurun sarhoş-

luk, uyuşturucu etkisi veya benzeri sebeplerle ayırt etme gücünden geçici olarak yoksun bulunması, tarafların evlenme iradeleri mevcut olduğu sürece evliliğin kurulmasına engel değildir. Ancak tarafların iradelerinin bulunmaması halinde yapılan tescil, hukuki dayanağı olmayan yolsuz bir kayıt teşkil edecektir.

Sonuç olarak, evlendirme memurunun ayırt etme gücü, evliliğin kurulması bakımından değil; evlenme töreninin sağlıklı ve usulüne uygun şekilde yürütülmesi bakımından önem taşımaktadır. Bu nedenle memurun ayırt etme gücünden yoksun olması, idari ve hukuki sorumluluğunu gündeme getirebilirse de, tarafların usulüne uygun açıklanmış evlenme iradeleri mevcut olduğu sürece evliliğin yokluğu sonucunu doğurmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Akıntürk, Turgut/Ateş, Derya, Türk Medeni Hukuku (Aile Hukuku) İkinci Cilt, Beta Yayınları, 22. B., İstanbul 2020.
- Akipek, Jale, Hükümsüzlük Nazariyeleri Karşısında Türk Medeni Kanununun Sistemi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1. B. Ankara 1953.
- Baş, Sezgin/Baş, Seda, “Müftülere Evlendirme Yetkisi Verilmesinin Anayasallığı Sorunu”, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2021, C. 11, S. 2, s. 1416-1466.
- Baygın, Cem/Nar, Ahmet, Medeni Hukuk Dersleri-II Aile Hukuku, Yetkin Yayınları, 1. B., Ankara 2025.
- Doğu, Hakkı Mert, “Evliliğin Yokluğu”, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2021, C. 18, S. 2, s. 875-890.
- Dural, Mustafa/Öğüz, Tufan, Türk Özel Hukuku (Kişiler Hukuku) - Cilt II, Filiz Kitabevi, 24. B., İstanbul 2024.
- Dural, Mustafa/Tufan Öğüz, Tufan/Gümüş, Mustafa Alper, Türk Özel Hukuku Cilt III: Aile Hukuku, Filiz Kitabevi, 20. B., İstanbul 2025.
- Dutta, Anatol/Hepting, Reinhard, Familie und Personenstand, 4. Auflage, München, 2022.
- Engelhardt, Sabine “Die fehlerhafte Ehe nach der Neuregelung durch das Eheschließungsrechtsgesetz 1998”, Dissertation -Humboldt-Universität zu Berlin, Berlin 2004.
- Erdem, Mehmet/Makaracı-Başak, Aslı, Aile Hukuku, Seçkin Yayınları, 1. B., Ankara 2022.
- Ersöz, Oğuz/Önder, Gizem Şahika, “Evlimenin Yokluğu”, Yargıtay Dergisi, Y. 2018, C. 44, S. 3, s. 1059-1128.
- Feyzioğlu, Feyzi Necmeddin, Aile Hukuku Dersleri, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1971.
- Flindt, Annika, Die fehlerhafte Ehe, Tübingen, 2022.
- Gaaz, Berthold/Bornhofen Heinrich/Lammers, Thomas, Personenstandsgesetz: Handkommentar, § 2, §§ 12-14, 7. Auflage, Frankfurt am Main: Verlag für Standesamtswesen, 2025
- Geiser, Thomas/Lüchinger Adolf, in: Heinrich Honsell/Nedim Peter Vogt/Thomas Geiser (Hrsg.), Basler Kommentar, Zivilgesetzbuch I (Art. 1-456 ZGB), 3. Auflage, Basel 2006,
- Hatemi, Hüseyin/Serozan, Rona, Aile Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul 1993.
- Hepting, Reinhard, “Formmängel der Eheschließung”, FamRZ, 1998.
- Heussler Willi, in: Honsell/Vogt/Geiser (Hrsg.), Basler Kommentar, Zivilgesetzbuch I (Art. 1-456 ZGB), 3. Auflage, Basel 2006,

- Keskin, Ayşe Dilşad, “Küçük Yaşta Evlenmenin Müeyyidesi”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 15(4), 65-83.
- Köprülü, Bülent/Kaneti, Selim, Aile Hukuku, 2. B., Filiz Kitabevi, İstanbul 1989.
- Müller, Matthias, “Die Heilung von formellen Eheschließungsmängeln bei Ehen mit Auslandsberührung nach deutschem Recht”, Hamburg, 2008.
- Öztan, Bilge, Aile Hukuku, 6. B., Turhan Kitabevi, Ankara 2015.
- Savaş, Abdurrahman, “Evliliğin Yokluğu”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2000, C. 8, S. 1-2, s. 121-140.
- Saymen, Ferit/Elbir, Halid, Türk Medeni Hukuku (Aile Hukuku) Cilt III, Hak Kitabevi, İstanbul 1957.
- Tekinay, Selahattin Sulhi, Türk Aile Hukuku, 7. B., İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1990.
- Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet, Türk Medeni Hukuku (Aile Hukuku) - Cilt 2, Ankara 1956.
- Wellenhofer, Andrea, in: Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch (Säcker/Rixecker/Oetker/Limberg (Hrsg.)), Band 9, Familienrecht II, 9. Auflage, C.H. Beck, München, 2022.
- Wendland, Charlotte, “Die Form der Eheschließung in einer pluralistischen Gesellschaft”, Archiv für die civilistische Praxis (AcP), 225 (2025), s. 220-281.
- Yılmaz, Süleyman, Medeni Hukuk (Aile Hukuku) - Cilt III, Yetkin Yayınları, 1. B., Ankara 2023.
- Zevkliler, Aydın/Acabey, Beşir/Gökyayla, Emre, Medeni Hukuk Giriş Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, Aile Hukuku, Seçkin Yayınları, 6. B., Ankara 2000.